

ra Şiîlik'te çok eski bir geçmiş olan deriş-fakih çatışmaları İrân'da devam etmişse de hiçbir zaman onun dönemindeki kadar kanlı olaylara dönüşmemiştir. Bihbehânî'nin dört oğlundan biri olan Şeyh Mahmud ise babasının tam aksine Ni'metullahiyye tarikatına girip bizzat dervişlerin arasına karışmıştır.

Bihbehânî'nin oğlu Şeyh Ahmed babasının hal tercümesini *Mir'âtü'l-aḥvâl* adlı eserinde yazmıştır. Eserin bir yazma nüshası British Museum'da bulunmaktadır (MS add. nr. 24.052).

Bihbehânî'nin *Risâle-i Ḥayrâtiyye*'si henüz nesredilmemiş olup bu kitaptan bazı örnekler Ma'sûm Ali Şah'ın *Ṭarâ'î-ku'l-makâl* adlı eserinde verilmiştir (nşr. Muhammed Ca'fer Maḥcûb, Tahran 1345 hş./1966, II, 176-182). Kendisine *Ḳaṭ'û'l-makâl fi reddi ehli'd-dalâl* adında bir kitap daha atfedilmişse de bu eser büyük bir ihtimalle *Risâle-i Ḥayrâtiyye*'nin aynısıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sir John Malcolm, *History of Persia*, London 1829, II, 271-299; Hânsârî, *Ravzâtü'l-cennât*, Tahran 1304, s. 660; Zeynelâbidîn Şirvânî, *Ri-yâzü's-siyâha* (nşr. Abdülhamid Rabbânî), Tahran 1339 hş./1960, s. 834; Muhammed Hirzûddin, *Ma'ârifü'r-ricâl*, Necef 1384/1964, II, 309-310; Nur Ali Şah, *Cennâtü'l-üvşâl*, Tahran 1348 hş./1969, Cevâd Nurbahş'ın önsözü, s. XII-XIII; Hamid Algar, *Religion and State in Iran 1785-1906: the Role of the Ulama in the Qajar Period*, Berkeley-Los Angeles 1969, s. 39-40, 43, 63; a.mlf., "Behbehânî, Âqâ Moḥammad-Âlî", *Elr.*, IV, 97-98; Nasrollah Pourjavady — Peter Lamborn Wilson, *Kings of Love*, Tahran 1978, s. 128-131; Muhammed b. Süleyman Tünükâbünî, *Ḳışaşü'l-'ulemâ*, Tahran, ts., s. 199-201; A'yanü's-Şi'a, X, 25-26; Ali Devânî, *Vaḥîd-i Bihbehânî*, Tahran 1362 hş./1983, s. 275-331.

HAMİD ALGAR

BİHBEHÂNÎ, Muhammed Bâkır

(محمد باقر بیهبانی)

Âgâ Seyyid Muhammed Bâkır b. Muhammed Ekmel Bihbehânî (ö. 1206/1791-92)

Şiî ulemâsınca hicrî XII. yüzyılın müceddidi olarak kabul edilen ve Ca'ferî fıkında Usûlî mektebini hâkim kılan müctehid.

1116 (1704-1705) veya 1118 (1706-1707) yılında İrân'ın o zamanki başşehri ve en büyük kültür merkezi olan İsfahan'da doğdu. Babası Molla Muhammed Ekmel, İrân Şiî ulemâsının başlıca simalarından olan Molla Muhammed Bâkır el-Meclisî'nin talebelerindendi ve onun kardeşinin kızıyla evlenmişti. Meclisî XVII.

yüzyılın son çeyreğinde İrân'ın dinî hayatı üzerinde tam bir hâkimiyet kurmuştu. XVIII. yüzyılın sonunda ise İrân'ın dinî ve siyasî tarihi üzerinde önemli bir etki bırakan Bihbehânî aynı mevkide görünmektedir. Muhammed Bâkır babasının vefatı üzerine İsfahan'dan ayrılıp Necef'e gitti. Orada Âgâ Seyyid Muhammed Tabâtabâî'den felsefe ve mantık, Seyyid Sadreddin Kummî'den fıkıh ve usul okudu. Necef'te yaklaşık otuz yıl kaldıktan sonra tanınmış ve kendinden emin bir âlim olarak Pars eyaletinin eski bir ilim merkezi olan Bihbehân kasabasına yerleşti. Orada uzun süre ikamet ettiği için Bihbehânî nisbesiyle meşhur oldu.

Bihbehânî'nin Ahbârî fıkıh mektebinin (Ahbâriyye) merkezi haline geldiğini gören Bihbehânî, taraftarı olduğu Usûlî mektebini (Usûliyye) yaymaya ve Ahbârîler'le mücadele etmeye başladı. Ca'ferî fıkıh içerisinde Ahbârî - Usûlî çatışması eski olmakla beraber XVIII. yüzyılda bu çatışma had safhaya ulaştı. Ahbârîler'e göre on ikinci imam gaybet'te iken fikhî bir hüküm arayanların tek çaresi Kur'an-ı Kerim'e ve Hz. Peygamber'le on iki imamin rivayetlerine başvurmaktan ibarettir. Usûlîler ise o kaynakları esas alıp akilî metotlar kullanarak icthadda bulunmayı câiz ve hatta zaruri kabul ediyorlardı. Bihbehânî, Usûlîler'in tezlerini müdafaa eden ve Ahbârîler'in fikirlerini çürüten bazı eserler yazdı. Aynı zamanda kasaba camiinde müessir vazlar vererek halkın ve âlimlerin çoğunluğunun Usûlî mektebini benimsemesini sağladı.

Bihbehânî 1746 yılında Irak'a dönüp Kerbelâ ilim merkezlerini de Ahbârî mektebinin tesirinden çıkarmaya karar verdi. Kerbelâ'ya varır varmaz Ahbârîler'in reisi olan Şeyh Yûsuf Bahrânî'nin arkasında namaz kılmanın ve onun ders meclislerine devam etmenin haram olduğunu ilân etti. Ahbârîlik'ten vazgeçip Usûlîler'e katılmaya hazır olduğu söylenen Şeyh Yûsuf da kısa zamanda ortadan çekildi. Bunun üzerine Ahbârî ulemâsının bir kısmı Usûlî mektebine geçti, diğerleri de Kerbelâ'yı terketti. Bu yenilgiden sonra Ahbârî mektebi bir daha canlandırılmadı. Bihbehânî tarafından sağlanan Usûlî zaferi, İrân'da siyasî işlerde de sözlerini geçirebilen kuvvetli bir müctehid sınıfının ortaya çıkmasına sebep oldu; hatta bu gelişme ile İrân İslâm Devrimi arasında bir ilgi kurmak mümkündür.

1206 (1791-92) yılında ölen Bihbehânî, hayatta iken her gün ziyaret ettiği İmam Hüseyin'in türbesinin yanına defnedildi. Vefat tarihi bazı kaynaklarda 1208 (1793-94) olarak da geçmektedir. Yetiştirdiği birçok talebe arasında, Ni'metullahî dervişlerine karşı beslediği kinden dolayı "Süfîküş" (süfîleri öldüren) diye anılan en büyük oğlu Âgâ Muhammed Ali Bihbehânî, meşhur Şiî âlim Bahrülüm-i Tabâtabâî, Usûlî fıkına dair değerli eserler telif eden Şeyh Ca'fer Kâşî-fülgitâ en-Necefî, İsfahan'da vali ile rekabet edecek kadar büyük nüfuz kazanan Hâc Muhammed İbrâhim Kelbâsî ile Seyyid Muhammed Bâkır Şeftî ve İrân Şahı Feth Ali Şah üzerinde büyük etkisi olan Mirza Ebû'l-Kâsım el-Kummî sayılabilir.

Bihbehânî'nin çok sayıdaki eserlerinden başlıcaları şunlardır: *Hâşiye 'alâ Minhâci'l-makâl* (Tahran 1306); *Edebü't-ticâre* (Tahran 1294, 1316; Bombay 1299); *Hâşiye 'alâ Medâriki'l-aḥkâm* (Tahran 1268, 1274, 1298); *Kitâbü'l-İctihâd ve'l-aḥbâr* (Tahran 1314, 1317); *İbtâlü'l-ḳı-yâs*; *Risâletü hücciyeti'l-icmâ' ve el-Fevâ idü'l-Uşûliyye*.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Süleyman Tunukâbünî, *Ḳışaşü'l-'ulemâ*, Tahran 1304/1887, s. 147-148; Hânsârî, *Ravzâtü'l-cennât*, Tahran 1304, s. 123; Abbas b. Muhammed Rızâ Kummî, *Hediyetü'l-aḥbâb*, Necef 1349/1930, s. 100; *Reyhâne-tü'l-edeb*, Tebriz, ts., I, 51-52; Muhammed Ali Muallim Habîbâbâdî, *Mekârimü'l-âşâr der Aḥvâl-i Ricâl-i Devre-i Ḳacâr*, İsfahan 1337 hş./1958, s. 220-225; Muhammed Hirzûddin, *Ma'ârifü'r-ricâl fi terâcimi'l-'ulemâ ve'l-üdebâ*, Necef 1384/1964, I, 121-123; Hamid Algar, *Religion and State in Iran, 1785-1906: The Role of the Ulama in the Qajar Period*, Berkeley-Los Angeles 1969, s. 34-36; a.mlf., "Bihbehânî", *El' Suppl.* (Ing.), s. 134-135; a.mlf., "Behbehânî Âqâ Sayyed Moḥammad Bâqer", *Elr.*, IV, 98-99; Ali Devânî, *İstâd-ı Âḳâ Muhammed Bâkır Bihbehânî b. Muhammed-Ekmel Ma'raf bi-Vaḥîd-i Bihbehânî*, Tahran 1363 hş.; A'yanü's-Şi'a, IX, 182.

HAMİD ALGAR

BİHİŞTİ, Âyetullah

(آية الله بهشتی)

Âyetullah Muhammed Hüseyin Bihîştî (1928-1981)

İrân İslâm devrimine ve İslâm cumhuriyetinin kuruluşuna önemli katkıları bulunan âlim.

24 Ekim 1928'de İsfahan'da doğdu. Henüz dört yaşında iken öğrenime başladı. 1942'de İsfahan devlet lisesinden ayrılıp dinî tahsil görmek maksadıyla ay-